
THE CRISIS SITUATION CREATED BY COVID-19 AND BULGARIAN UNIVERSITIES

Venelin Terziev

Georgi Rakovski Military Academy, Sofia, Bulgaria

University of Rousse, Rousse, Bulgaria

Kaneff University Hospital, Rousse, Bulgaria

Russian Academy of Natural History, Moscow, Russia, terziev@skmat.com

Abstract: This analysis makes a research on the real situation as a result of the pandemic crisis caused by COVID-19 and looks for answers of the lack of appropriate training of the Bulgarian students for action in times of crisis. Past periods are analysed when there was such specialized training and possible correlation is searched for in this emergency situation as well as the steps taken by the government and those of the whole population.

The change we are moving towards requires a certain fairness and accuracy, but we are unlikely to achieve it only by these adjustments in the legislation. It should rather be linked to changes in system management. Very often we talk about mandate, creativity, strategies, etc., and it is generally related to shaping the attitudes of general meetings in a certain way, which in some cases correlates with the norms of morality and law. However, the procedures are legal and not very moral. There is a lot of evidence in this direction all the time.

Not always the democratic rules allow choosing the most capable and competent candidates and sometimes they do not even allow some scientists to express themselves for a number of reasons. This is a general issue mostly applicable to the academic community. The personalities here are numerous and are specialized in different fields. Consolidation is sometimes at the expense of a choice that is related to other circumstances rather than the qualities of the individual. The change in this direction is possible if this choice includes competition based on the most objective criteria.

In the current development of society, science cannot develop on its own, and the existence of science alone is impossible and unthinkable. This requires work in wider teams and cooperation in various areas. It also requires the development of an interdisciplinary approach and the development of scholars in different directions and fields. This does not make the person/scientist a "painkiller", but makes them far more able to meet the dynamics of the requirements of a rapidly changing environment.

Finding such a system of social criteria that would describe and value this social process to the highest extent and as fairly as possible is quite a challenging task, which requires the analysis of a large amount of information and conducting various research to allow the development of such mechanism that on the one hand, meets expectations and, on the other hand, achieves a relatively accurate and valid assessment of these processes.

Keywords: pandemic crisis, universities, crisis situation, education, COVID-19.

ВЪЗНИКНАЛАТА КРИЗИСНА СИТУАЦИЯ ОТ COVID-19 И БЪЛГАРСКИТЕ УНИВЕРСИТЕТИ

Венелин Терзиев

Военна академия „Г. С. Раковски“ – София, България

Русенски университет „Ангел Кънчев“, Русе, България

Университетска многопрофилна болница за активно лечение „Канев“ АД – Русе, България

Руска академия по естествознание, Москва, Русия, terziev@skmat.com

Резюме: Настоящият анализ разглежда настъпилата реална ситуация в следствие на пандемичната криза от COVID-19 и търси отговори за липсата на подходящо обучение на българските студенти за действия при кризи. Проследяват се минали периоди в които се е осъществявало такова специализирано обучение и търси възможна корелация при настоящата извънредна ситуация и осъществяваните действия от страна на управляващите, както и такива от цялото население.

Промяната, към която сме тръгнали, търси определена справедливост и точност, но едва ли ще я постигнем само с тези корекции в законодателството. По-скоро тя трябва да бъде свързана с такива в управлението на системата. Много често се говори за мандатност, креативност, стратегии и т.н., в общия случай е свързана с моделиране на нагласите на общите събрания по определен начин, който в някои случаи граничи с нормите

на морала и закона. Въпреки това процедурите са законни и не особено морални. Доказателства в тази посока има много и постоянно.

Невинаги демократичните правила позволяват да се избират най-способните и най-компетентните, а понякога дори и не дават възможност за изява на част от учените по ред причини. Това е проблем от общ характер, който с по-голяма сила е приложим за академичната общност. Тук индивидуалностите са много и в различни посоки. Обединяването понякога е за сметка на избор, който е свързан по-скоро с други обстоятелства, а не с качествата на индивида. Промяната в тази посока е възможна, ако при този избор има конкурс, почиващ на максимално обективни критерии.

В настоящото развитие на обществото наука самостоятелно няма как да се прави, както и съществуването на науката сама за себе си е невъзможно и немислимо. Това налага работата в по-широки екипи и сътрудничеството в различни направления. Също така налага и развитието на интердисциплинарния подход и развитието на учения в различни посоки и плоскости. Тава не прави човека/учения „пенкилер“, а го прави далеч по-способен да отговори на динамиката на изискванията на бързо променящата се среда.

Намирането на такава система от социални критерии, която максимално добре и възможно достатъчно справедливо да опише и остойности този социален процес е доста трудна задача, която изисква анализирането на голяма по обем информация и провеждането на изследвания от различен характер, които да позволят „построяването“ на такъв механизъм, който да отговори от една страна на очакванията, а от друга страна да постигне относително точна и вярна оценка на тези процеси.

Ключови думи: пандемична криза, университети, кризисна ситуация, образование, COVID-19.

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Динамично променящата се среда в следствие на създалата се пандемична обстановка, вследствие на COVID 19 налага вземането на обективни решения, които в някой от случаите не са съвсем обосновани. Едно от обстоятелствата е липсата на достатъчно време за детайлен анализ на процесите и обстоятелствата, както и на подготвеност за вземането на такива решения.

Пандемията COVID 19 ни променя бавно, но сигурно и това се доказва от предприетите действия, както в България, така и в останалите европейски държави. Общото заключение е в посока, че ние не бяхме подготвени за случващите се процеси и това ни накара да действваме без да имаме план, като се учим в движение. Мантрата, „на мен това няма да ми се случи“ беше изместена от първоначална психоза, а впоследствие от едно ново трайно психологическо, социално и икономическо състояние на обществото. Днес сме тотално различни от вчера, а утре след като преодолеем кризата, ще бъдем още по-различни. Важно е да правим анализите си сега и да не чакаме ситуацията да приключи, защото отново ще бъдем закъснели в тази се дейност, както бяхме закъснели при пристигането на кризата.

2. ПОДГОТОВКА ЗА ДЕЙСТВИЕ ПРИ КРИЗИСНА СИТУАЦИЯ

Можехме да сме далеч по-подготвени и силни още в началото, а това можеше да помогне не само в медицинската част на кризата, но и във всички останали нейни елементи, които не могат да бъдат определени като съпътстващи. Това тълкование правим с разбирането и осъзнаването колко е необходимо да имаме цялостната и непрекъсната подготовка като граждани и като общество за посрещане на кризисни ситуации. Животът често ни предлага такива кризисни ситуации, а ние все се оказваме неподготвени. Когато държавата ни влезе в процеса на демократизация под различни предлози, които няма да коментираме детайлно, беше подложена буквално на унищожение една дисциплина, която даваше много знания и достатъчно умения в управлението на ситуации като днешната – тази дисциплина тогава се казваше „Организация и защита на населението и народното стопанство“. Знанията бяха свързани с управление на кризисни ситуации /бедствия и аварии/ и ликвидиране на последствията от тях, с опасни химически вещества /тогава наричани бойни отровни вещества/, радиация, пожари и всички организационни мероприятия и мерки за предотвратяване и последствия. Наричаме това част от превенцията, поради определянето ѝ като „вредна комунистическа дисциплина“, тя беше премахната заедно с набора от полезни знания, които предоставяше. Впоследствие бяха правени много опити за възстановяване на но това или подобно по вид обучение, на различни места в различни университети се случи с малки по обем дисциплини, за съжаление недостатъчни за да подготви бъдещите специалисти за реакция в кризисни ситуации, а в по широкия смисъл да осигури достатъчно добра експертиза в тази област. Дори и стандартите на Министерство на образованието и науката, свързани с изпълнение на Закона за бедствия и аварии не постигнаха резултат, поради силната автономия на университетите. Разбира се една такава дисциплина трябваше да бъде изчистена от всякакви идеологеми, но от днешен поглед виждаме колко необходима е била и продължава да бъде, а осъвременена, можеше и може да върши сериозна работа в тази посока. Днес

наистина не говорим за бойни отровни вещества, защото не сме в ситуация на война, но опасните химически вещества продължават да съществуват в пространството и те за съжаление изпълняват понякога роля на химически или биологични оръжия. Пожари, наводнения, земетресения и др. кризисни ситуации ни спхождат перманентно и по-често, отколкото ни се иска или предполагаме. Институциите се опитват да се справят, но ние, гражданите сме не само неинформирани, но нямаме знанията и уменията как да реагираме при подобни ситуации. Съществуващата до 1995 г. учебна дисциплина даваше знания за това как се правят и как се изпълняват планове и мерки, как икономиката трябва да се пренастройва в такива ситуации – предварителна подготовка, реакция и следствие. Всичко това се разглеждаше по всички направления и комплексно – опазване живота и здравето на хората, с грижа за работниците и социалните им потребности, с максимално съхраняване на икономическите параметри и финансова стабилност по времето на всяка кризисна ситуация. Ситуацията с COVID 19 ни напомни времето, когато крясъците срещу „гражданска отбрана“ провалиха едно важно образование.

Днес гледаме на вируса като на трагедия, разделяме се на подкрепящи мерките и неподкрепящи, на дисциплинирани и неспазващи наложените ограничения, което в случая е доказателство, че сме разделени както във вижданията си, така и в действията. И не толкова защото мерките са неадекватни, а защото не сме научени да живеем и действаме в такава ситуация, а в крачка ситуацията се оказва по-силна от нас. И ако днес е тежко, то утре ще гледаме на разрушената си икономика като още по-голяма трагедия. Дали всичко това ще ни научи да се подготвяме предварително за посрещане на такива ситуации. Учени и експерти казват, че има три ключови думи, с които трябва да се съобразяваме – превенция, превенция и пак превенция, но не на думи, а реално осъществена такава. Къде бяха плановете на всяка една организация и институция за действия при кризи? Май никой не се обърна към Закона за бедствия и аварии. Сигурно не защото не познаваме закона, а защото не сме изпълнили разпоредбите му, които никой не е отменил, а защото специалистите ни на различни нива не са учили и не са били подготвени целенасочено за посрещане на кризи. За съжаление те не възникват по поръчка, биват и различни, както по характер, така и по продължителност. Затова, ако говорим за превенция на кризи, трябва да говорим и за промени в системата на образование, която се изразява в определяне на онези знания и умения, които ще помогнат на студентите, бъдещи специалисти и управленци, да се справят във всяка ситуация, вкл. кризисна. Образованието при всички случаи дава сериозна базисна подготовка, като включва не само набор от получено знание, а и достатъчно умения.

Кои са приоритетните знания и умения, които преподаваме на учениците и студентите си? Как ги определяме? Говорим за професионални /твърди/ и за меки умения. Никъде в професионалните мрежи за кариерно развитие не се говори за умения при справяне с кризи. Дисциплини от рода на „Управление на рискове“ трябва да има място във всеки един учебен план и то с достатъчно надежден хорариум и качество на обучение, защото то наистина може да гарантира една подготовка, особено важна в кризисни ситуации. Управлението на риска е свързано с много сектори на обществено икономическия ни живот, както и с гарантиране на националната ни сигурност. Управлението на риска не е просто прищявка – това е философия за живота в неговото многообразие. Управлението на риска е част от общото управление на системите. То изисква системен подход и в никакъв случай не се изчерпва със създаване на временни шабове, пресконференции и въвеждане на извънредни положения. Всички тези мерки, описани и подредени стоят в готовност и се задействат при реализирането на риска. И в институциите на здравеопазването – също. Още повече всички управляващи системата на здравеопазването са завършили курс по управление на здравната система, в която „управлението на здравния риск“ е важна и неразделна част. Не казваме, че всичко щеше да върви нормално в тази кризисна ситуация, но можеше да бъде по-леко за всички. Но все пак управлението на риска не трябва да наподобява системата на зимната подготовка – всички декларират, че са готови да посрещнат зимата и всички са изненадани от наличието на първия сняг...

Близко до състоянието по управлението на риска стои още една област от живота ни – здравословните и безопасни условия на труд. Правим една аналогия с обучението на ученици и студенти по здравословни и безопасни условия на труд, защото то в момента също се negliжира в голяма степен. Задължителността на това обучение е вписана в редица документи на европейско и национално ниво, но то се осъществява на много малко места и за съжаление доста често се отъждествява с техника на безопасност, което е несъстоятелно. Всички сме свидетели на реалните ситуации, при които знанията и уменията по здравословни и безопасни условия на труд са безусловно необходими. Няма да цитираме данни за трудови злополуки, инциденти с фатален изход, загуби от трудови злополуки и изгубени трудовни. Да, вероятно студентите не могат да преценят значението и важността на тази подготовка днес, но със сигурност след време ще бъдат удовлетворени от тази подготовка. Затова пък тези, които определят приоритетите за обучение, трябва да знаят и могат да определят необходимостите от това.

Реалните действия

Във връзка с настоящата кризисна ситуация, предизвикана от настъпилата пандемична епидемия, с оглед настъпилото извънредно положение българското правителство прие следните основни мерки, съгласно „Закон за мерките и действията по време на извънредното положение“ (обн. в ДВ, бр. 28 от 24.03.2020 г.), а именно (2020):

- до отмяната на извънредното положение спират да текат: процесуалните срокове по съдебни, арбитражни и изпълнителни производства, с изключение на сроковете по наказателни производства; давностните и други срокове, предвидени в нормативни актове; сроковете за изпълнение на указания;
- спират се всички обявени публични продани и въводи във владение; не се налагат запори на банкови сметки на физически лица и на лечебни заведения, запори върху трудови възнаграждения и пенсии; ограничават се нотариалните производства;
- работодателите може да предоставят до една втора от платения годишен отпуск на работника или служителя и без негово съгласие;
- полицейските органи и органите по пожарна безопасност и защита на населението полагат извънреден труд над ограниченията;
- военноръжествените от въоръжените сили може да участват в прилагането на противоепидемични мерки и ограничения на територията на страната;
- военноръжествените от въоръжените сили имат право да: извършват проверки за установяване самоличност на лица; ограничават придвижването на лица до пристигане на органите на Министерството на вътрешните работи, за които има данни, че са отказали или не изпълняват мерките и действията по време на извънредното положение; спират превозни средства; спират превозни средства до пристигане на органите на Министерството на вътрешните работи; ограничават придвижването на лица и превозни средства на контролно-пропускателен пункт; използват физическа сила и помощни средства;
- аптеките може да отпускат лекарствени продукти само по рецептурна книжка, без представяне на рецепта съобразно последно вписаните в рецептурната книжка данни за отпуснати лекарствени продукти;
- забрани износ на лекарствени продукти;
- организиране на обучение за ученици в електронна среда чрез използване на средствата на информационните и комуникационните технологии.

Предприетите действия търсят отговор на вече случващи се неща и целят тяхното забавяне, но не и предотвратяване. Липсата на конкретен план за действие в създадените закони, както и наличието на такива планове под друга форма поставя основния въпрос защо и по какви причини ние не сме предвидили действия и дейности за управление на кризисната ситуация във всичките нейни етапи, както при възникването, самото и съществуване и излизане от нея, и ликвидиране на последствията (Terziev, 2019-a).

3. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

С други думи, за подготовката в определени, много важни направления, трябва да се мисли не като за просто ежедневие или просто за осигуряване на текущите нужди на преподаватели и дисциплини, нито само когато събитията ни връхлетят, а постоянно и дългосрочно – приоритетни знания и умения за всички – за граждани, за управленци, за ученици и студенти, които след училищната или университетската среда ще се нуждаят от тях в своята професионална реализация. Още повече голяма част от тях са бъдещите управленци и от тях се очаква висока ефективност и качество, както и вземането на правилни и обосновани решения в трудни ситуации. Всичко това не трябва да се определя от някакви идеологеми, а да се ръководи от истинска грижа за качеството на живота ни. Поводът за нашите разсъждения е пандемичната ситуация, предизвикана от COVID 19, но причината са преди всичко наблюденията ни в много области от живота ни, които се нуждаят от промяна.

ЛИТЕРАТУРА

- Закон за мерките и действията по време на извънредното положение, обявено с решение на Народното събрание от 13 март 2020 г., <https://dv.parliament.bg/DVWeb/showMaterialDV.jsp?idMat=147150> (2020).
- Terziev, V. (2019). Managing changes in the system of higher education. // 23rd International Scientific Conference Knowledge in practice (13-15.12.2019), Bansko, Bulgaria, Institute of Knowledge Management, Skopje, 35, 2019, 1, pp. 347-349, ISSN 1857-923X (for e-version) ISSN 2545 - 4439 (for printed version).
- Terziev, V. (2019a). The development of education in Bulgaria. // Proceedings of SOCIOINT 2019- 6th International Conference on Education, Social Sciences and Humanities 24-26 June 2019- Istanbul, Turkey, International Organization Center of Academic Research, Istanbul, Turkey, 2019, pp. 263-266, ISBN: 978-605-82433-6-1.